

Prawne i ekonomiczne spojrzenie na podatek przez doradcę podatkowego

The tax advisor's legal and economic view of tax

prof. dr hab. Jolanta Iwin-Garzyńska

Pracownik naukowy Uniwersytetu Szczecińskiego, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Rachunkowości,
ORCID: 0000-0002-9097-0830

Streszczenie

Z dużej zmienności i niepewności norm prawa podatkowego wynika, że ekonomiczne skutki podatku mogą być odmiennie postrzegane przez przedstawicieli prawa podatkowego, ale doradca podatkowy powinien móc dostrzec obie strony monety podatkowej – prawną i ekonomiczną. Celem opracowania jest wskazanie na istotę podatku jako podstawową materię pracy doradcy podatkowego, uwypuklenie ekonomicznej istoty prawa podatkowego, a także odniesienie prawnej teorii podatku do elementarnych teorii ekonomii.

Niniejsza publikacja dotyczy problemu prawnego i ekonomicznego postrzegania podatku przez doradcę podatkowego. Rozumienie kategorii podatku przez prawników i ekonomistów odzwierciedla obraz podatku. Obraz, który jest zapisany w normach prawnych odczytywanych przez teoretyków i praktyków prawa podatkowego, a także ekonomistów badających wpływ płatności podatkowych na przepływy pieniężne i sytuację finansową podatników. Ważne jest, aby w odczytywaniu istoty podatku dostrzegać podmiotowość podatnika i ukazywać prawo podatkowe w korespondencji ze zjawiskami finansowymi. Zadanie to jest przypisane doradcy podatkowemu.

Słowa kluczowe: doradca podatkowy, teoria prawa, teoria ekonomii, podatek.

Abstract

Due to the high variability and uncertainty of the norms of tax law, it follows that the economic effects of the tax may be viewed differently by representatives of tax law, but the tax advisor should be able to see both sides of the tax coin – legal and economic. The purpose of the study is to point out the essence of tax as the basic matter of the tax advisor's work, to highlight the economic essence of tax law, as well as to relate the legal theory of tax to the elementary theories of economics.

The study touches upon the problem of legal and economic perception of tax by the tax advisor. The understanding of the category of tax by lawyers and economists reflects the image of tax. An image that is enshrined in legal norms read by tax law theorists and practitioners, as well as economists who study the impact of tax payments on the cash flow and financial position of taxpayers. It is important to recognize the subjectivity of the taxpayer in reading the essence of the tax and to show the tax law in correspondence with financial phenomena. This task is assigned to the tax advisor.

Keywords: tax advisor, legal theory, economic theory, tax.

1. WSTĘP

W warunkach narastającej niepewności, potęgowanej pandemią i okrucieństwem okresu niewiadomego, szczególnego znaczenia nabiera problem pojmowania prawa podatkowego przez ludzi prawa, którzy to prawo odczytują, badają materialny ciężar tego prawa, słowem – doradców podatkowych. Nie ulega wątpliwości, że rozumienie prawa podatkowego przez prawną i ekonomiczną okular winno odzwierciedlać właściwy obraz podatku.

Jeżeli podatki są stałą częścią życia wszystkich podmiotów zobowiązanych do ich uiszczania, to prawo podatkowe winno być odczytywane tak, by ukazać zarówno prawne, jak i ekonomiczne skutki podatku. Z dużej zmienności i niepewności norm prawa podatkowego wynikać może, że ekonomiczne

skutki tego prawa mogą być odmiennie postrzegane przez przedstawicieli prawa podatkowego, ale doradca podatkowy powinien móc dostrzec obie strony monety podatkowej – prawną i ekonomiczną. Celem opracowania jest wskazanie na istotę podatku jako podstawową materię pracy doradcy podatkowego, uwypuklenie ekonomicznej istoty prawa podatkowego, a także odniesienie prawnej teorii podatku do elementarnych teorii ekonomii.

Zawarte w publikacji badania teorii oparto na literaturze prawa podatkowego oraz ekonomii i finansów. Przywołano tezy z obszaru prawa podatkowego sformułowane m.in. przez Witolda Modzelewskiego, Pawła Borszowskiego, Andrzeja Gomułowicza, Jerzego Małeckiego, Bogumiła Brzezińskiego, Jana Głuchowskiego, Jacka Patyka. Wywód w zakresie teo-

rii ekonomii oparto na publikacjach Teresy Famulskiej, Gertrudy Krystyny Świdorskiej, Wojciecha Więclawa, Bartłomieja Nity, Wojciecha Hasika, Eldona A. Hendriksena, Michaela F. Van Bredy. Istotną częścią publikacji jest odniesienie przywołanych tez z teorii prawa i teorii ekonomii do sztandarowej, noblowskiej teorii Franco Modiglianiego i Mertona H. Millera, uzupełnionej o badania Harry'ego DeAngelo i Ronalda W. Masulisa oraz wspomnianego M.H. Millera.

2. ELEMENTY TEORII PODATKU

Desygnatem nazwy „podatek” jest to, co może być podatkiem nazwane. Jest to zjawisko finansowe, które ma cechy opisane w prawie podatkowym i dzięki temu może być nazwane podatkiem. Uchwycenie istoty podatku wymaga odwołania się do jego prawnego i ekonomicznego definiowania, które powinno być drogowskazem dla pojmowania podatku przez doradcę podatkowego.

W literaturze ekonomii i prawa finansowego podatek jest definiowany jako pobranie dokonane w drodze przymusu przez władzę publiczną, którego zasadniczym celem jest pokrycie obciążeń publicznych i ich rozdzielenie według zdolności podatkowej obywateli¹. Powyższa definicja, klasyczna dla obszaru finansów publicznych, przedstawia zasadnicze cechy podatku, tj. przymusowość poboru, cel pobrania, czyli zasilenie kas publicznych, oraz miara pobrania, czyli zdolność podatkowa obywateli. Ta ostatnia cecha ukazuje cień finansów przedsiębiorstw, gdyż można by domniemywać, że ciężar podatku zostanie ustalony z uwzględnieniem zasady zdolności podatkowej przedsiębiorstwa. Podatek jest jednak świadczeniem przymusowym i nie ma charakteru umownego, jest ustalany jednostronnie i pobierany z wykorzystaniem przymusu. Postulat rozdzielenia ciężaru podatkowego według zdolności podatkowej obywateli, jak najbardziej słuszny dla istoty teorii finansów, widoczny w doktrynie podatkowej, w praktyce jest mało przestrzegany, gdyż zasadniczym celem podatku jest pokrycie wydatków publicznych. Tu szczególnie znaczenia nabierają tarcze podatkowe, które łagodzą skutki pominięcia postulatu zdolności podatkowej.

Z tych też powodów w definicjach podatku ujętych w literaturze prawa podatkowego postulat zdolności podatkowej podatnika jest traktowany marginalnie. A. Gomułowicz pisze, że w sensie ekonomicznym podatek jest formą przejęcia na rzecz państwa lub związku publicznoprawnego, od podmiotów im podporządkowanych, części przychodu, dochodu lub majątku tych podmiotów². Dalej wskazuje, że forma, tryb i zakres przejęcia dochodów podatkowych nie mogą być arbitralne i muszą uwzględniać zdolność podatnika do poniesienia ciężaru podatkowego w taki sposób, aby nie niszczyć źródła opodatkowania. Państwo ustalające ciężary podatkowe jest zobowiązane przestrzegać zasad lojalności. Zasada ta oznacza, że obowiązek podatnika zgodnego z prawem płacenia podatków musi korespondować z obowiązkiem państwa nakładania takich ciężarów podatkowych, które w skali wydajności fiskalnej nie prowadzą do degradacji majątkowej podatnika³.

Elementy ukazujące w definicji zdolność podatkową przedsiębiorstwa nie są jednak uwypuklone w definicji prawnej podatku, zawartej w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa⁴. Zgodnie z zapisami tej ustawy podatek to publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe i bezzwrotne

świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej. W tej zasadniczej definicji podatku ustawodawca wymienił cechy istotne tej daniny publicznej, ale nie koresponduje ona z kategorią zdolności podatkowej podatnika. Stąd dla istoty podatku w teorii ekonomii jest to definicja podkreślająca poddańczy charakter podatników wobec organów władzy publicznej.

Ujęcie definicji w Ordynacji podatkowej świadczy o wykorzystaniu dorobku doktryny podatkowej, w której zwraca się uwagę na takie cechy podatku, jak: przymusowy charakter, bezzwrotność, nieodpłatność, jednostronność ustalania, ogólny charakter, forma pieniężna i przewłaszczenie⁵. Ukazano podatek jako ciężar i świadczenie pieniężne. Takie spojrzenie jest najbliższe praktyce także w zakresie teorii ekonomii, gdyż w takich kategoriach jest odbierany podatek przez podatników. Głównym celem prawa podatkowego jest zapewnienie władzy publicznej środków finansowych niezbędnych dla jej prawidłowego funkcjonowania. Wszelkie inne cele należy uznać za pomocnicze względem celu głównego⁶.

Zdefiniowanie podatku w Ordynacji podatkowej skutkuje tym, że także w literaturze dominuje duch definicji prawnej. Podatek jest definiowany jako nieodpłatne, przymusowe, bezzwrotne i pieniężne świadczenie o charakterze ogólnym, które jest nakładane jednostronnie przez związek publicznoprawny, którym jest przede wszystkim państwo⁷.

Z przedstawionych definicji wynika, że podstawowym celem podatku jest cel fiskalny, czyli zapewnienie dochodów budżetom związków publicznoprawnych. Jak podkreśla Janina Ickiewicz, „nadawanie funkcji fiskalnej priorytetu nie zawsze jednak prowadzi do oczekiwanych rezultatów. W praktyce bywa tak, że nadmierny fiskalizm, wyrażony w konstrukcjach podatków, przede wszystkim przez wysokość stawki podatkowej, zamiast przyczynić się do wzrostu dochodów budżetowych, prowadzi do ich zmniejszenia”⁸.

W korespondencji z celem fiskalnym podatek nie powinien mieć żadnego wpływu na gospodarkę, nie powinien sprawować funkcji gospodarczych i społecznych⁹. Cel ten wnika z zasady powszechności opodatkowania, zawartej w definicji zasadniczej podatku. Jeżeli podatek ma stanowić ciężar powszechny, to powinien być neutralny wobec procesów gospodarczych, gdyż wszystkie podmioty powszechnie są zobowiązane z mocy prawa do ponoszenia ciężarów podatkowych. Tak jednak nie jest i zjawisko opisane przez J. Ickiewicz jest jak najbardziej prawdziwe¹⁰.

Należy przy tym zauważyć, że w konstrukcji systemów podatkowych – obok zasady powszechności – istotne znaczenie ma zasada sprawiedliwości opodatkowania, której realizacja sprowadza się do twierdzenia, czy powszechnie i po równo znaczy sprawiedliwie. Opodatkowanie powszechne nie uwzględnia też zasady zdolności podatkowej podatnika, przedsiębiorstwa. Sprawiedliwość opodatkowania – chociaż jest często postulowaną zasadą konstrukcji podatków – jest równocześnie kategorią trudną do precyzyjnego określenia, a także trudną do powszechnego zaakceptowania z chwilą nadania jej konkretnej formy. Za sprawiedliwe można uznawać opodatkowanie dochodów zarówno proporcjonalne, jak i progresywne. Zasada sprawiedliwości opodatkowania ma przede wszystkim silne zabarwienie emocjonalne¹¹.

Związek teorii podatku z teorią ekonomii, tak ważny w pracy doradcy podatkowego, szczególnie jest widoczny w teorii iluzji fiskalnych¹², która polega na ukryciu opodatkowania, wysokości rzeczywistych ciężarów podatkowych, zróżnicowania ciężarów podatkowych. Podstawowa iluzja fiskalna jest związana ze znanym z nowej ekonomii politycznej zjawiskiem kreowania wśród podatników złudzenia, że obciążenia podatkowe są niższe niż w rzeczywistości¹³. Iluzje te mogą być wywoływane m.in. przez ukrywanie związku między wielkością obciążeń finansowych podatnika a korzyściami przez niego odnoszonymi, wywoływanie wrażenia, że płacone przez niego podatki są korzystne, gdyż w ich wyniku uzyskuje on nadzwyczajne korzyści, a także wprowadzanie wielu tytułów podatkowych, co sprzyja powstawaniu iluzji, że obciążenia podatnika są mniejsze niż w przypadku podatku wymierzonego od jednego przedmiotu¹⁴.

3. RACHUNKOWY OBRAZ PODATKU

Podatek jako kategoria ekonomiczna ma oblicze rachunkowe, którego znajomość jest nieodzowna w pracy doradcy podatkowego. Nauka rachunkowości nie definiuje pojęcia podatku, a uznaje go za specyficzny koszt obciążający przedsiębiorstwo i dlatego wskazuje na konieczność ujęcia w sprawozdaniach finansowych zgodnie z zasadami rachunkowości. W literaturze z zakresu teorii rachunkowości wypukła się istotę podatku dochodowego, tj. zakłada się neutralność podatku od towarów i usług oraz całkowicie kosztowy charakter podatków lokalnych i innych zobowiązań publiczno-prawnych.

Odmienne regulacje w zakresie prawa bilansowego i podatkowego powodują, że uwzględnienie w sprawozdaniu finansowym jedynie skutków podatku dochodowego, zgodnie z przepisami podatkowymi, doprowadziłoby do pominięcia istotnych zasobów kontrolowanych przez jednostkę i jej zobowiązań¹⁵. Wynika stąd, że teoria rachunkowości nie określa podatku jako ciężaru i płatności, ale dostrzega obowiązkowy charakter zobowiązania podatkowego nie tylko w bieżącej działalności firmy, ale także jako zobowiązania przyszłego. Konsekwencją tego jest ujęcie w bilansie nie tylko kwoty podatku, do którego zapłaty jest zobowiązane przedsiębiorstwo, ale także podatku odroczonego.

Zgodnie z teorią rachunkowości powstaje zjawisko alokacji podatku w czasie. Skutki podatkowe zdarzeń gospodarczych w ramach danego okresu sprawozdawczego są rozliczane między poszczególne pozycje sprawozdania finansowego, co oznacza czasową i „przestrzenną” alokację podatku dochodowego¹⁶. Następstwem tego jest fakt, że obciążenie wyniku finansowego z tytułu podatku nie równa się podatkom płaconym za ten okres. Takie rozwiązanie może jednak wprowadzać w błąd, gdyż wielkość, jaką zapisano w pozycji obciążenia podatkowego, nie stanowi efektywnego wpływu środków pieniężnych z tytułu zapłaty podatku przez przedsiębiorstwo.

Nauka rachunkowości uzasadnia ujęcie podatku zasadą współmierności, która nakazuje ujmowanie kosztów na podstawie ich związku przyczynowo-skutkowego z wykazanymi w sprawozdaniu przychodami, oraz zasadą memoriału stosowaną do liczenia przychodów i kosztów w przedsiębiorstwie¹⁷. Stosowanie zasady kontynuacji działania wynika z faktu, że podatek jest kategorią planowaną do realizacji w przyszłości.

Zasada ostrożności powinna się przejawiać w wykazywaniu aktywów na podatek dochodowy i ujmowaniu przychodów tylko wtedy, gdy istnieje możliwość ich realizacji. Zakaz kompensowania aktywów i rezerw z tytułu podatku odroczonego wynika z zastosowania zasady zakazu kompensat¹⁸.

Rozbieżność między bazą podatku w myśl prawa podatkowego a wynikiem finansowym w rozumieniu prawa bilansowego wymusza uwzględnienie w sprawozdaniu finansowym rezerw i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Brak wykazania tych wartości skutkuje istotnym zniekształceniem sprawozdania finansowego jednostki, a analiza takiego sprawozdania może prowadzić odbiorców informacji rachunkowej do mylnych wniosków i błędnych decyzji finansowych, zarządczych i kapitałowych¹⁹.

Wykazywanie w sprawozdaniu finansowym aktywów i zobowiązań z tytułu podatku odroczonego²⁰ sprawia, że w analizie ciężaru opodatkowania należy wybrać te narzędzia, które uwzględniają podatek odroczone i przejściowe różnice w rozpoznawaniu przychodów i kosztów występujące między prawem podatkowym i bilansowym.

W odnajdywaniu istoty prawnej i ekonomicznego spojrzenia na podatek przez doradcę podatkowego ważne jest ukazanie znaczenia ksiąg rachunkowych jako dowodu zdarzeń podatkowych. Jeżeli księgi podatkowe, do których zaliczono także księgi rachunkowe, są prowadzone rzetelnie i niewadliwie, stanowią dowód tego, co wynika z zawartych w nich zapisów²¹. W niektórych przypadkach takie księgi są jedynym dowodem dokonania określonej czynności²².

Ordynacja podatkowa, definiując księgi podatkowe, ustanawia jednocześnie kryteria oceny tych ksiąg dla celów podatkowych. Są nimi rzetelność, a więc wiarygodność pod względem materialnym, oraz niewadliwość, a więc poprawność pod względem formalnym. Rzetelność ksiąg podatkowych oznacza bezwzględny nakaz ewidencjonowania w księdze wszystkich wymaganych zdarzeń gospodarczych, wpływających na przychód, koszty, straty i zyski podatnika. Księgi uważane są za rzetelne, jeżeli zawierają wszystkie fakty będące przedmiotem wpisów do ksiąg, i to w całości zgodnie z prawdą. Przymiot rzetelności tracą te księgi, których zapisy nie odzwierciedlają stanu rzeczywistego. Nieodzwierciedlenie przez księgę stanu rzeczywistego może się sprowadzać do braku zapisów dotyczących zdarzeń, które w rzeczywistości wystąpiły, oraz do ujęcia zdarzeń fikcyjnych, np. na podstawie tzw. pustych faktur²³.

Przydatność ksiąg rachunkowych do obrazowania zdarzeń podatkowych ma także znaczenie z perspektywy ich oceny.

Według kryteriów określonych w Ordynacji podatkowej księgi podlegają ocenie na płaszczyźnie podatkowej. Definicje rzetelności i niewadliwości są zawarte w ustawie, a zatem rodzaj skutki tylko w zakresie prawa podatkowego.

Księgi rachunkowe prowadzone na podstawie zapisów ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości²⁴ mogą natomiast podlegać ocenie na dwóch różnych płaszczyznach. Obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych został nałożony dla celów sprawozdawczości finansowej, tj. przedstawienia sytuacji finansowej podmiotu gospodarczego, zagwarantowania pewności obrotu gospodarczego, a nie dla celów podatkowych – wymiaru zobowiązania podatkowego w prawidłowej wysokości.

W wyroku z dnia 21 listopada 1996 r. Naczelny Sąd Administracyjny (NSA) stwierdził, że: „Niekwestionowaną zasadą polskiego prawa podatkowego jest, że obowiązek podatkowy określają ustawy. Zakres tego obowiązku nie może być kształtowany w oparciu o przepisy regulujące sposób dokumentowania operacji gospodarczych, czyli przepisy o rachunkowości”²⁵.

W innym wyroku NSA podkreślił, że „zapisy w księgach rachunkowych nie mogą rozstrzygać o tym, co i kiedy jest dochodem oraz kosztem uzyskania przychodu”²⁶.

W analizie zagadnienia istoty ksiąg rachunkowych dla zobowiązań podatkowych ważna jest zasada miarodajności, która wiąże prawo podatkowe i bilansowe. W art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych²⁷ zapisano: „Podatnicy są obowiązani do prowadzenia ewidencji rachunkowej, zgodnie z odrębnymi przepisami, w sposób zapewniający określenie wysokości dochodu (straty), podstawy opodatkowania i wysokości należnego podatku za rok podatkowy, a także do uwzględnienia w ewidencji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych informacji niezbędnych do obliczenia wysokości odpisów amortyzacyjnych zgodnie z przepisami art. 16a-16m”.

W Polsce zasada miarodajności obowiązuje w bardzo ograniczonym zakresie. Prawo podatkowe jedynie przystosowało księgi rachunkowe do swoich potrzeb, dlatego też księgi te podlegają ocenie na dwóch płaszczyznach – bilansowej i podatkowej. Kiedy bada się księgi rachunkowe, należy pamiętać, że inne są cele rachunkowości, a inne – prawa podatkowe. Pierwsza ocena jest dokonywana przez uprawniony podmiot, tj. biegłego rewidenta²⁸, z perspektywy prawa bilansowego; druga – przez organ skarbowy według kryteriów rzetelności i formalności (niewadliwości), postrzeganych z perspektywy wymiaru podatku. Formalna poprawność księgi (jej niewadliwość) nie oznacza automatycznie jej rzetelności²⁹. Ocena księgi według tego drugiego kryterium wymaga zastosowania innych metod weryfikacyjnych. Nierzetelność księgi może być stwierdzona bezpośrednio, a więc przez ujawnienie niezawidencjonowania operacji gospodarczej lub zaewidencjonowania operacji, która nie wystąpiła, jak też pośrednio – przez analizę danych wynikających z księgi i dowodów źródłowych.

4. TEORIA F. MODIGLIANIEGO I M.H. MILLERA – PODSTAWA EKONOMICZNEGO POJMOWANIA PODATKU NA TLE KLAUZULI PRZECIWKO UNIKANIU OPODATKOWANIA

Z dniem 15 lipca 2016 r.³⁰ wprowadzono do Ordynacji podatkowej dział IIIA „Przeciwdziałanie unikaniu opodatkowania”, w którym kluczową rolę odgrywa klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania³¹. Zasadnicza regulacja dotyczy definicji legalnej unikania opodatkowania zawartej w art. 119a § 1 przywołanej ustawy. W przypadku stwierdzenia, że czynność spełnia warunki, by móc uznać ją za unikanie opodatkowania, skutki podatkowe określa się w taki sposób, jakby dokonano czynności odpowiedniej (ustawodawca w art. 119a § 3 wprowadza definicję czynności odpowiedniej).

Regulacja klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania uległa zmianie z dniem 1 stycznia 2019 r.³² Rozszerzono wówczas element sprzeczności korzyści podatkowej. Chodzi

o sprzeczność w danych okolicznościach z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu, co było głównym lub jednym z głównych celów dokonania danej czynności. Drugim elementem pozostał sztuczny sposób działania³³. Określono, że sposób działania nie jest sztuczny, jeżeli na podstawie istniejących okoliczności należy przyjąć, że podmiot działający rozsądnie i kierujący się zgodnymi z prawem celami zastosowałby ten sposób działania w dominującej mierze z uzasadnionych przyczyn ekonomicznych. Do przyczyn tych nie zalicza się celu w postaci osiągnięcia korzyści podatkowej sprzecznej z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu.

Na ocenę, że sposób działania był sztuczny, może wskazywać w szczególności występowanie:

- 1) nieuzasadnionego dzielenia operacji lub
- 2) angażowania podmiotów pośredniczących mimo braku uzasadnienia ekonomicznego lub gospodarczego, lub
- 3) elementów prowadzących do uzyskania stanu identycznego z istniejącym przed dokonaniem czynności lub zbliżonego do tego stanu, lub
- 4) elementów wzajemnie się znoszących lub kompensujących, lub
- 5) ryzyka gospodarczego przewyższającego spodziewane korzyści inne niż podatkowe w takim stopniu, że należy uznać, iż działający rozsądnie podmiot nie wybrałby tego sposobu działania, lub
- 6) sytuacji, w której osiągnięta korzyść podatkowa nie ma odzwierciedlenia w poniesionym przez podmiot ryzyku gospodarczym lub jego przepływach pieniężnych, lub
- 7) zysku przed opodatkowaniem, który jest nieznacznym w porównaniu do korzyści podatkowej, która nie wynika bezpośrednio z rzeczywiście poniesionej straty ekonomicznej, lub
- 8) angażowania podmiotu, który nie prowadzi rzeczywistej działalności gospodarczej lub nie pełni istotnej funkcji ekonomicznej, lub który posiada siedzibę lub miejsce zamieszkania w kraju lub na terytorium określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 23v ust. 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych³⁴ lub art. 11j ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r.³⁵

Konstrukcja normatywna unikania opodatkowania wymaga ustalenia znaczenia pojęcia korzyści podatkowej. Przez pojęcie korzyści podatkowej należy rozumieć:

- a) niepowstanie zobowiązania podatkowego, odsunięcie w czasie powstania zobowiązania podatkowego lub obniżenie jego wysokości;
- b) powstanie lub zawyżenie straty podatkowej;
- c) powstanie nadpłaty lub prawa do zwrotu podatku albo zawyżenie kwoty nadpłaty lub zwrotu podatku;
- d) brak obowiązku pobrania podatku przez płatnika, jeżeli wynika on z okoliczności wskazanych w lit. a.

Przedstawione treści to prawny obraz zagadnienia dotyczącego ekonomicznych skutków opodatkowania. Nie tylko taki obraz winien jednak widzieć doradca podatkowy, gdyż jest to jeden z zapisów w prawie podatkowym, który odnosi się bezpośrednio do teorii ekonomii przez odwołanie się do tzw. skutków ekonomicznych. Zgodnie z teorią prawa możliwe jest natomiast oddzielenie skutków podatkowych od skutków

ekonomicznych. Wbrew, można powiedzieć, elementarnym twierdzeniom ekonomii – nauka prawa dowodzi, że można oddzielić skutki podatkowe od skutków ekonomicznych czynności podejmowanych w sferze opodatkowania. Niewątpliwie jedną z najważniejszych teorii ekonomii, które dowodzą nierozzerwalności skutków podatkowych i skutków ekonomicznych, jest teoria struktury kapitału późniejszych laureatów Nagrody Nobla F. Modiglianiego oraz M.H. Millera, którzy w 1958 r. opublikowali artykuł zatytułowany *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment* (Koszt kapitału, finanse przedsiębiorstwa i teoria inwestycji)³⁶.

Artykuł ten zapoczątkował cykl publikacji dotyczących zagadnienia struktury kapitału; stworzył wieloletnią, trwającą do dziś dyskusję na temat konsekwencji dla finansów przedsiębiorstw i wartości firmy, wynikających z przyjętej struktury kapitału³⁷, a z perspektywy tematu publikacji – obrazu skutków podatku dla doradcy podatkowego³⁸.

W teorii MM, nazywanej też teorią nieistotności struktury kapitału lub teorią struktury kapitału Modiglianiego-Millera, wartość rynkowa firmy jest niezależna od struktury kapitału³⁹. Po raz pierwszy przeprowadzili oni analizę struktury kapitału przedsiębiorstwa przy założeniu, że nie płaci ono podatków. Na podstawie przyjętych założeń i przy braku podatków udowodnili, że wartość firmy jest niezależna od udziału kapitału obcego w strukturze jej kapitału, a koszt kapitału własnego firmy korzystającej z finansowania długiem jest równy kosztowi kapitału własnego niezadłużonej firmy z tej samej klasy ryzyka oraz premii za ryzyko. Gdy wzrasta wykorzystanie długu przez firmę, koszt kapitału własnego także wzrasta, a średni ważony koszt kapitału pozostaje na niezmiennym poziomie.

Twierdzenia MM zakładają, że zwiększenie udziału długu w strukturze kapitału nie podwyższy wartości firmy, ponieważ zalety tańszego długu będą w całości skompensowane przez wzrost jej ryzyka, a więc jej kosztu kapitału. A zatem z teorii MM wynika, że w świecie bez podatków zarówno wartość firmy, jak i jej koszt kapitału nie zależą od struktury kapitału. Nie zależą, ponieważ nie ma podatków i nie ma obszaru, którym można by oddziaływać na wartość firmy.

W 1963 r. F. Modigliani i M.H. Miller opublikowali artykuł będący korektą teorii nieistotności struktury kapitału⁴⁰ i podkreślili rolę podatków w kształtowaniu polityki finansowej przedsiębiorstwa. Autorzy przedstawili w tym opracowaniu skorygowany wpływ struktury kapitału na wartość firmy przy występowaniu podatku dochodowego od przedsiębiorstwa. Stwierdzili, że w tych warunkach istnieje optymalny poziom finansowania przedsiębiorstwa kapitałem obcym, czyli optymalna struktura kapitału.

Kluczem do analizy było uwzględnienie zróżnicowania opodatkowania (asymetria podatkowa) dochodów akcjonariuszy i wierzycieli na szczeblu przedsiębiorstwa. Co do zasady koszty odsetek od kapitału obcego pomniejszają podstawę wymiaru podatku dochodowego, a dywidendy i zyski zatrzymane nie. Wobec tego przy wykorzystywaniu kapitałów obcych pojawia się odsetkowa tarcza podatkowa. Jeżeli odsetki są odejmowane od podstawy wymiaru podatku dochodowego firmy, wartość jednostki gospodarczej korzystającej z finansowania długiem przewyższy wartość firmy, która nie wykorzystuje kapitału obcego, o skapitalizowaną wartość tarczy podatkowej⁴¹.

Modigliani i Miller udowodnili, że dzięki wprowadzeniu systemu podatkowego umożliwiającego pomniejszanie podstawy wymiaru podatku o koszty finansowe w postaci odsetek od długu tańszy kapitał obcy (na skutek działania odsetkowej tarczy podatkowej) wpływa na wzrost wartości firmy ogółem. Jednocześnie po raz pierwszy uwypuklili wagę podatków w polityce finansowej przedsiębiorstwa, której celem jest wzrost wartości firmy. Zgodnie z teorią ekonomii, gdy istnieją podatki, to zawsze będą oddziaływać na zasadnicze wartości ekonomiczne w przedsiębiorstwie, tj. wartość firmy i koszt jej kapitału.

Korzystając z kapitału obcego, firma może powiększać oczekiwane roczne wpływy środków pieniężnych netto przez podnoszenie wartości długu w swej strukturze kapitału. Modigliani i Miller wykazali także zależność między kosztem kapitału akcyjnego firmy zadłużonej a kosztem kapitału akcyjnego firmy niezadłużonej i stwierdzili, że koszt kapitału firmy zadłużonej (w tej samej klasie ryzyka) ulega zwiększeniu o premię za ryzyko⁴². Wielkość premii zależy od różnicy między kosztem kapitału akcyjnego a kosztem długu firmy bez zadłużenia, wielkości użytej dźwigni finansowej i stopy opodatkowania podatkiem dochodowym od przedsiębiorstw. W równaniu uwzględniono wyrażenie $(1-T)$ ⁴³ obrazujące tarczę podatkową. Ponieważ wartość wyrażenia $(1-T)$ jest niższa od 1, wprowadzenie podatku dochodowego powoduje, że wartość firmy wzrasta, gdy wzrasta jej zadłużenie.

Teoria Modiglianiego i Millera z 1963 r. miała ogromne znaczenie dla uwypuklenia roli podatków w finansach i teorii ekonomii. Udowodnili, że można kształtować strukturę kapitału i wartość firmy przez politykę podatkową. Warto, aby ta elementarna teoria nie była także obca dla doradców podatkowych.

Chociaż Modigliani i Miller włączyli podatki od przedsiębiorstw do drugiej wersji swojego modelu, nie skorygowali go jednak tak, aby uwzględnić skutki podatków od dochodów osobistych. Miller wprowadził model ilustrujący wpływ zadłużenia na wartość firmy, w którym bierze się pod uwagę zarówno podatki od dochodów osobistych, jak i podatki od przedsiębiorstw⁴⁴. Wartość firmy korzystającej z zadłużenia jest tu obliczana przez kapitalizację dwóch składników – rocznych wpływów środków pieniężnych (CF_U ⁴⁵, czyli zysk netto plus amortyzacja) i wartości tarczy podatkowej, wynikającej z zaliczania odsetek od długu do kosztów uzyskania przychodu w podatku dochodowym ($T_c k_d D$ ⁴⁶). Tarcza podatkowa wynikająca z odsetek jest realizowana tak długo, jak długo jednostka gospodarcza płaci odsetki pomniejszające podstawę opodatkowania i jak długo ma ona adekwatną wartość dochodu podlegającego opodatkowaniu. Wartość firmy korzystającej z dźwigni finansowej może być zatem obliczona przez zsumowanie tych dwóch kapitalizowanych strumieni wpływów środków pieniężnych.

Kiedy analizuje się znaczenie ekonomiczne podatków dla doradców podatkowych, należy wspomnieć także o pozaodsetkowych tarczach podatkowych, wynikających m.in. z amortyzacji, ulg inwestycyjnych. Ich występowanie było powodem modyfikacji badań prowadzonych przez Millera. Zostały one uzupełnione koncepcjami opracowanymi przez H. DeAngelo i R.W. Masulisa⁴⁷. Autorzy podkreślili rolę inwestycyjnej tarczy podatkowej w determinowaniu optymalnej struktury podatkowej i wykazali, że firma mająca dużą wartość nieodsetkowych tarcz podatkowych może mieć taką samą

wartość jak firma korzystająca z wysokiego zadłużenia i tym samym wysokiej tarczy odsetkowej. Wyższa wartość amortyzacyjnej tarczy podatkowej powoduje niższą tarczę odsetkową. Odnosi się do tego stwierdzenie wynikające z badań Masulisa, które brzmi, że występowanie różnorodnych tarcz podatkowych może tworzyć optymalną strukturę kapitału dla każdego przedsiębiorstwa i gospodarki jako całości⁴⁸. Optymalna struktura kapitału zostanie osiągnięta przy poziomie zadłużenia, przy którym wartość ogółem tarcz podatkowych, odsetkowej i amortyzacyjnej, jest kwotą maksymalną do odliczenia w danych warunkach opodatkowania. W tym twierdzeniu autor podkreślił, że podatki oddziałują nie tylko na finanse podmiotu gospodarczego, ale także na całą gospodarkę.

Opierając się na teorii Modiglianiego i Millera oraz badaniach DeAngelo i Masulisa, można stwierdzić, że przy uwzględnieniu podatku dochodowego i podatkowych kosztów amortyzacji następuje zwiększenie wartości firmy przez korzyści podatkowe. Wynika stąd, że podatki, szczególnie dochodowe, bezpośrednio oddziałują na finanse podatnika. Zgodnie z teorią ekonomii nie można powiedzieć, że podatki mogą powodować nieekonomiczne skutki w finansach przedsiębiorstwa, nawet gdy są przedmiotem działań sprzecznych z ustawą podatkową. Ważne jest zatem, aby doradca podatkowy potrafił dostrzec i odpowiednio analizować te aspekty.

5. ZAKOŃCZENIE

Na wstępie publikacji wspomniano, że w warunkach narastającej niepewności, potęgowanej pandemią i okrucieństwem okresu niewiadomego, szczególnego znaczenia nabiera problem prawnego i ekonomicznego postrzegania podatku przez doradcę podatkowego. Rozumienie kategorii podatku przez prawników i ekonomistów odzwierciedla obraz podatku. Obraz, który jest szkicem zapisanym w normach prawnych odczytywanych przez teoretyków i praktyków prawa podatkowego, a także ekonomistów badających wpływ płatności podatkowych na przepływy pieniężne i sytuację finansową podatników. Ważne jest, aby w odczytywaniu istoty podatku dostrzegać podmiotowość podatnika i ukazywać prawo podatkowe w korespondencji ze zjawiskami finansowymi. Zadanie to jest przypisane doradcy podatkowemu. W wyniku przeprowadzonych rozważań podkreślono, że prawo podatkowe winno być odczytywane tak, by ukazać ekonomiczne skutki podatku.

W publikacji przedstawiono istotę teorii podatku; podkreślono, że literaturze dominuje duch definicji prawnej. W spostrzeżeniach dotyczących znaczenia ksiąg rachunkowych zaakcentowano odmienną naturę rozwiązań podatkowych i rachunkowych oraz ustawowy charakter podatków. W dalszej części na podstawie teorii struktury kapitału, która dała początek znaczeniu podatków w finansach przedsiębiorstwa i polityki podatkowej firm, udowodniono, że każdy przepływ podatkowy, szczególnie w obszarze podatków dochodowych, wywołuje skutki ekonomiczne w przedsiębiorstwie.

Przypisy

- 1 Por. P.M. Gaudemet, J. Molinier, *Finanse publiczne*, Warszawa 2000, s. 407.
- 2 Por. A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki i prawo podatkowe*, Warszawa 2004, s. 126.

- 3 Tamże.
- 4 Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm., dalej: Ordynacja podatkowa. Zob. art. 6.
- 5 Por. B. Brzeziński, *Uwagi o znaczeniu definicji w prawie podatkowym*, w: *Księga Jubileuszowa Profesora Marka Mazurkiewicza. Studia z dziedziny prawa finansowego, prawa konstytucyjnego i ochrony środowiska*, R. Mastalski (red.), Wrocław 2001, s. 24-26.
- 6 M. Tchórzewski, *Przychody osoby prawnej nietworzące podstawy opodatkowania w podatku dochodowym*, Warszawa 2018, s. 16-17.
- 7 Por. J. Gluchowski, J. Patyk, *Zarys polskiego prawa podatkowego*, Warszawa 2009, s. 9.
- 8 J. Ickiewicz, *Podatkowe i niepodatkowe obciążenia przedsiębiorstw*, Warszawa 1998, s. 18-19.
- 9 J.P. Gaudemet, J. Molinier, dz. cyt., s. 422.
- 10 W literaturze przedmiotu jest to zjawisko określane jako prawa Laffera (krzywa Laffera). Zgodnie z tym prawem optymalna stopa opodatkowania dochodów znajduje się między skrajnymi punktami opodatkowania, gdyż przy stawce podatkowej zarówno 0%, jak i 100% nie wystąpią dochody budżetowe z tytułu podatków. Przy niskich stopach opodatkowania dochody podatkowe szybko rosną, gdyż niewielki ciężar podatkowy powoduje wzrost aktywności gospodarczej. Por. *Podstawy finansów*, K. Marecki (red.), Warszawa 2008, s. 149.
- 11 Por. T. Famulska, *Sprawiedliwość podatkowa*, „Przegląd Podatkowy” 1996, nr 5, s. 31.
- 12 Por. J. Bartkowski, *Iluzje fiskalne*, w: *W kręgu wyobrażeń zbiorowych. Polityka, władza, społeczeństwo*, A. Dubicki, M. Rekść, A. Sepkowski (red.), Łódź 2019, s. 173-193.
- 13 B. Guziejewska, *Decentralizacja fiskalna – dobre praktyki a doświadczenia polskie*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 273, s. 110.
- 14 Stanisław Owsiak przedstawia więcej działań, które wywołują iluzje podatkowe. Por. tenże, *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, wyd. 3 zmienione, Warszawa 2005, s. 228-229.
- 15 Por. *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, G.K. Świdorska, W. Więclaw (red.), Warszawa 2009, rozdz. 14.
- 16 *Sprawozdanie finansowe według MSSF*, B. Nita, W. Hasik (red.), Warszawa 2019, s. 866.
- 17 E.A. Hendriksen, M.F. Van Breda, *Teoria rachunkowości*, Warszawa 2002, s. 701-703.
- 18 W. Gabrusiewicz, M. Kamieniecka, *MSR 12 Podatek dochodowy*, Warszawa 2007, s. 63-64.
- 19 Tamże, s. 11.
- 20 Międzynarodowy Standard Rachunkowości 12 (MSR 12) wprowadzony w 1979 r. do zbioru Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF).
- 21 Art. 193 § 1 Ordynacji podatkowej.
- 22 J. Kulicki, *Dowody w postępowaniu podatkowym*, „Analizy BAS” 2012, nr 6.
- 23 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Gdańsku z dnia 24 marca 2011 r., I SA/Gd 879/08, LEX nr 786725.
- 24 Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 217 ze zm., dalej: ustawa z dnia 29 września 1994 r.
- 25 SA/Rz 1149/95, za: *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym*, W. Modzelewski (red.), Warszawa 1999.
- 26 Wyrok NSA z dnia 2 kwietnia 1996 r., SA/Ka 1405/95, POP 1998/2/130, Legalis.
- 27 Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1800 ze zm., dalej: ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.
- 28 Art. 66 ustawy z dnia 29 września 1994 r.
- 29 Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 19 maja 2010 r., I SA/Sz 113/10, LEX nr 673512.
- 30 Zmiana na mocy ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 846).
- 31 Por. *Prawo podatkowe*, P. Borszowski (red.), Warszawa 2020, s. 74.
- 32 Zmiana na mocy ustawy z dnia 23 października 2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2193).
- 33 Zob. szerzej P. Borszowski, *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania. Praktyczne vademecum podatnika*, Wrocław 2017.
- 34 Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm., dalej: ustawa z dnia 26 lipca 1991 r.

- ³⁵ *Prawo podatkowe*, dz. cyt., s. 75.
- ³⁶ F. Modigliani, M.H. Miller, *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment*, „American Economic Review” 1958, nr 48.
- ³⁷ Por. także artykuł autorstwa F. Modiglianiego i M.H. Millera, *Corporate Income, Taxes and the Cost of Capital. A Correction*, „American Economic Review” 1963, nr 53.
- ³⁸ W 1979 r. na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród członków Financial Management Association prace M. Millera i F. Modiglianiego zostały uznane za artykuły mające największy wpływ na teorię finansów przedsiębiorstw spośród wszystkich artykułów napisanych w historii tej dziedziny. Wielu autorów uważa, że M. Miller i F. Modigliani stworzyli współczesną teorię finansów przedsiębiorstw. Jako pierwsi wprowadzili analizę wpływu decyzji finansowych i inwestycyjnych na wartość rynkową firmy. Od artykułu z 1958 r. rozpoczyna się dopiero ewolucja teorii struktury kapitału. R. Weston uważa, że wpływ twierdzeń na teorię finansów przedsiębiorstw jest taki, jak wpływ ogólnej teorii Johna Maynarda Keynesa na makroekonomię. Por. np. S.C. Myers, *Merton H. Miller's Contribution to Financial Economics; Bibliography of Merton H. Miller's Publications 1948-1990*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, nr 93; K. Jajuga, *Merton Miller a rozwój współczesnych finansów*, w: *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, W. Pluta (red.), „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu” 2001, nr 894, s. 71-78.
- ³⁹ Por. R.H. Schmidt, E. Terberger, *Grundzüge der Investitions- und Finanzierungstheorie*, Wiesbaden 1997, s. 252.
- ⁴⁰ Por. F. Modigliani, M.H. Miller, *Corporate Income...*, dz. cyt.
- ⁴¹ Tamże.
- ⁴² Por. L.A. Bernstein, J.J. Wild, *Analysis of financial statements*, New York 2000, s. 182.
- ⁴³ Gdzie:
T – stopa podatku dochodowego.
- ⁴⁴ Zob. M.H. Miller, *Debt and Taxes*, „Journal of Finance” 1977, nr 32.
- ⁴⁵ CF_U – cash flow (przepływy pieniędzy)
- ⁴⁶ $T_c k_D - T_c$ – stopa podatku dochodowego od przedsiębiorstw, k_D – stopa kosztu długu (np. oprocentowanie kredytu), D – dept (dług)
- ⁴⁷ Por. H. DeAngelo, R.W. Masulis, *Optimal Capital Structure under Corporate and Personal Taxation*, „Journal of Financial Economics” 1980, nr 8.
- ⁴⁸ W weryfikacji empirycznej teorii DeAngelo i Masulisa w polskich przedsiębiorstwach nie stwierdzono jej prawdziwości. Polskie przedsiębiorstwa mające wysoką tarczę amortyzacyjną, będącą substytutem tarczy odsetkowej, nie korzystają w mniejszym stopniu z długu. Przedsiębiorstwa, które mają dług w swej strukturze kapitału, w dużo większym stopniu korzystają z efektu amortyzacyjnej tarczy podatkowej. Por. J. Iwin-Garzyńska, *Empirical Verification of Depreciation Tax Shield Theory in Conditions of Polish Economy in Transformation*, „Ekonomia” 2004, nr 15, s. 25-34.
- Gabrusiewicz W., Kamieniecka M., *MSR 12 Podatek dochodowy*, Warszawa 2007.
- Gaudemet P.M., Molinier J., *Finanse publiczne*, Warszawa 2000.
- Głuchowski J., Patyk J., *Zarys polskiego prawa podatkowego*, Warszawa 2009.
- Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, Warszawa 2004.
- Guziejewska B., *Decentralizacja fiskalna – dobre praktyki a doświadczenia polskie*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 273.
- Hendriksen E.A., Van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*, Warszawa 2002.
- Ickiewicz J., *Podatkowe i niepodatkowe obciążenia przedsiębiorstw*, Warszawa 1998.
- Iwin-Garzyńska J., *Empirical Verification of Depreciation Tax Shield Theory in Conditions of Polish Economy in Transformation*, „Ekonomia” 2004, nr 15.
- Jajuga K., *Merton Miller a rozwój współczesnych finansów*, w: *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, W. Pluta (red.), „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu” 2001, nr 894.
- Komentarz do ustawy o podatku dochodowym*, W. Modzelewski (red.), Warszawa 1999.
- Kulicki J., *Dowody w postępowaniu podatkowym*, „Analizy BAS” 2012, nr 6.
- Miller M.H., *Debt and Taxes*, „Journal of Finance” 1977, nr 32.
- Modigliani F., Miller M.H., *Corporate Income, Taxes and the Cost of Capital. A Correction*, „American Economic Review” 1963, nr 53.
- Modigliani F., Miller M.H., *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment*, „American Economic Review” 1958, nr 48.
- Myers S.C., *Merton H. Miller's Contribution to Financial Economics; Bibliography of Merton H. Miller's Publications 1948-1990*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, nr 93.
- Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, wyd. 3 zmienione, Warszawa 2005.
- Podstawy finansów*, K. Marecki (red.), Warszawa 2008.
- Prawo podatkowe*, P. Borszowski (red.), Warszawa 2020.
- Schmidt R.H., Terberger E., *Grundzüge der Investitions- und Finanzierungstheorie*, Wiesbaden 1997.
- Słownik języka polskiego*, W. Doroszewski (red.), Warszawa 1996.
- Sprawozdanie finansowe według MSSF*, B. Nita, W. Hasik (red.), Warszawa 2019.
- Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, G.K. Świdorska, W. Więclaw (red.), Warszawa 2009.
- Tchórzewski M., *Przychody osoby prawnej nietworzące podstawy opodatkowania w podatku dochodowym*, Warszawa 2018.
- Walińska E., *Ustawa o rachunkowości*, Warszawa 2013.
- Akty prawne
Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 846.
Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1800 ze zm.
Ustawa z dnia 23 października 2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 2193.
Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.
Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 217 ze zm.
- Orzecznictwo
Wyrok NSA z dnia 2 kwietnia 1996 r., SA/Ka 1405/95, POP 1998/2/130, Legalis.
Wyrok NSA z dnia 21 listopada 1996 r., SA/Rz 1149/95, za: *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym*, W. Modzelewski (red.), Warszawa 1999.
Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 24 marca 2011 r., I SA/Gd 879/08, LEX nr 786725.
Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 19 maja 2010 r., I SA/Sz 113/10, LEX nr 673512.

Bibliografia

Literatura

- Babiarz S. i in., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2001.
- Bartkowski J., *Iluzje fiskalne*, w: *W kręgu wyobrażeń zbiorowych. Polityka, władza, społeczeństwo*, A. Dubicki, M. Rekść, A. Sepkowski (red.), Łódź 2019.
- Becker J., Fuest C., Spengel C., *Konzernsteuerquote und Investitionsverhalten*, ZEW 2005.
- Bernstein L.A., Wild J.J., *Analysis of financial statements*, New York 2000.
- Borszowski P., *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania. Praktyczne vademecum podatnika*, Wrocław 2017.
- Brzeziński B., *Uwagi o znaczeniu definicji w prawie podatkowym*, w: *Księga Jubileuszowa Profesora Marka Mazurkiewicza. Studia z dziedziny prawa finansowego, prawa konstytucyjnego i ochrony środowiska*, R. Mastalski (red.), Wrocław 2001.
- Dalton H., *Zasady skarbowości*, Łódź 1948.
- DeAngelo H., Masulis R.W., *Optimal Capital Structure under Corporate and Personal Taxation*, „Journal of Financial Economics” 1980, nr 8.
- Famulska T., *Sprawiedliwość podatkowa*, „Przegląd Podatkowy” 1996, nr 5.